

СИСТЕМА СУДІВ США ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОКРЕМИХ ЇЇ ПОЛОЖЕНЬ В ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 43(4), с. 110–113

Розглядаються окремі питання побудови судової систем США та можливості використання досвіду роботи судів США в Україні.

В Україні протягом останнього часу існує чимало точок зору на реформування судової системи. Зазначене питання неодноразово обговорювалося в юридичній літературі та на різних юридичних форумах і наукових конференціях. Ні для кого не є несподіваним, що судова система в Україні має бути змінена, але шляхів таких змін пропонується багато, що, разом з тим, ускладнює пошуки достатньо чіткої моделі.

У багатьох країнах світу сформовано судові системи, які працюють здебільшого досить ефективно, але, звичайно, вони мають також недоліки, а трапляється — і корупційні схеми. Система судів України не може бути побудована, наприклад, на зразок системи судів Франції, або Великобританії чи США. Потрібно вивчити позитивні та негативні сторони кожної з систем та, по можливості, використовувати їх у розбудові судової системи в Україні.

На нашу думку, слід звернути увагу на систему судів Сполучених Штатів Америки, яка, звичайно, не може бути повністю застосована в Україні, але певні її елементи при проведенні експериментального дослідження можуть використовуватися.

Розглянемо досвід існування та формування судової системи Сполучених Штатів Америки, а також можливості використання її в Україні.

Судова система Сполучених Штатів Америки є доволі складною, а її вивчення для українських правознавців має проблеми у

зв'язку з мовним бар'єром та в цілому іншій побудові системи державного управління в США.

В юридичній літературі питання діяльності судів Сполучених Штатів Америки практично не відображалися як окремий об'єкт дослідження. У дисертаціях, які стосувалися організаційного забезпечення діяльності судової системи Сполучених Штатів Америки, інколи виокремлювалися певні аспекти діяльності судової системи США [1; 2]. Проте ці аспекти носили епізодичний характер і не відображали системи судів Сполучених Штатів, тому вирішувати питання про використання окремих аспектів діяльності судів США в Україні не є можливим.

Окремі питання діяльності судів США розглядалися і в інших дослідженнях [3; 4], проте їх висвітлення також було неповним.

Для українських правовиків було зроблено кілька перекладів навчальних посібників з організації діяльності судів Сполучених Штатів Америки [5; 6; 7], але вони також детально не відображали системи діяльності судів США.

Як пишуть деякі автори, ми не можемо говорити про єдину систему судів Сполучених Штатів Америки. Ми можемо говорити про 51 окрему судову систему, до яких потрібно додати федеральну судову систему [7]. Конституційний суд у Сполучених Штатах Америки відсутній, тобто кожен з судів може оголосити той чи інший законодавчий акт неконституційним, який в подальшому має роз-

глядатися в апеляційній інстанції. Як видно з цього, в більшості випадків найвищим органом розгляду справ є апеляційний суд штату. Проте досить часто окремі справи розглядаються і Верховним судом США як найвищою судовою інстанцією.

Федеральні суди США розглядають справи, що стосуються федеральної Конституції та затверджених Конгресом законів. Вони також мають право розглядати і виносити рішення про те, чи відповідають федеральному законодавству нормативні акти штатів. До таких нормативних актів належать закони штату та всі інші нормативні акти.

У федеральних судах також у переважній більшості розглядаються справи, що стосуються порушень Конституції Сполучених Штатів Америки або федеральних законів, справи, де однією зі сторін є іноземні дипломати, справи про банкрутство, справи, пов'язані зі стихійним лихом. Щодо кримінальних справ, то федеральні суди розглядають кримінальні справи щодо пограбування банків, ввезення наркотиків або нелегітимного використання пошти Сполучених Штатів Америки, і в цілому — кримінальні справи за тяжкі злочини.

Згідно з окремими джерелами федеральні суди розглядають у рік до 1 млн справ. При цьому вони поділяються на окружні суди, апеляційні суди. Найвищою інстанцією щодо федеральних судів Сполучених Штатів Америки є Верховний суд, який може розглядати рішення апеляційних судів як найвища апеляційна інстанція.

Усі згадані суди ми можемо назвати судами загальної юрисдикції. Крім того, в системі федеральних судів Сполучених Штатів Америки існують спеціалізовані суди. До таких судів належать Претензійний суд США та деякі інші.

Разом з тим, особливістю побудови системи державного управління Сполучених Штатів Америки та в цілому держави є те, що в кожному зі штатів США є своя конституція. При цьому ці конституції досить різні. В окремих штатах судові систем створені на рівні загальної юрисдикції і на рівні апеляційних судів. В інших штатах конституція

уповноважує законодавчу владу створювати структуру судової системи.

Усі судові системи штатів в цілому подібні, але це стосується тільки загальних підходів до судової влади. Разом з тим, у деталях в системі судів Сполучених Штатів Америки немає жодного суду, який би був повністю подібним до іншого. Через це громадянам США досить важко орієнтуватися в судовій системі, тому велику роль у вирішенні питань в судах відіграють адвокати.

Слід зазначити, що суди першої інстанції — це найнижчі суди в усіх судових системах штатів, і вони створюють підґрунтя всієї судової системи. Кількість судів першої інстанції у цілому в країні, за окремими джерелами, становить понад 30 тис. [8]. Згадані суди в рік розглядають понад 30 млн справ. Судові справи у зазначених судах розглядаються різні, але всі вони розглядаються у присутності свідків та за участі адвокатів. При цьому недотримання процедури, тобто, наприклад, відсутність адвоката у справі про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил дорожнього руху, може бути причиною перегляду справи або навіть її закриття.

Разом з тим, у більшості штатів суди першої інстанції, в окремих випадках їх називають судами первинної юрисдикції, мають два рівні. Великі суди, тобто суди, куди входять понад 10 суддів, називаються власне судами загальної юрисдикції, оскільки вони мають право розглядати в судовому засіданні всі види кримінальних та цивільних справ.

Слід зазначити, що в Сполучених Штатах Америки взагалі відсутній Кодекс про адміністративні правопорушення, тому всі справи, які розглядаються в судах, які в Україні є справами адміністративної юрисдикції, є кримінальними справами.

Другий рівень, або нижчий рівень судів загальної юрисдикції становлять суди так званої обмеженої юрисдикції. Обмежена компетенція передбачає, що зазначені суди розглядають справи тільки з одного виду судових справ. Такі суди подібні до судів в Україні, які розглядають справи про адміністративні правопорушення, проте в Україні

це загальні суди, які можуть розглядати як справи про адміністративні правопорушення, так й інші справи.

У більшості штатів США на сьогодні існують суди обмеженої юрисдикції, які розглядають справи про порушення водіями правил дорожнього руху. При цьому вони не розглядають справи про порушення дорожнього руху, які потягли за собою спричинення тяжких чи середньої тяжкості ушкоджень, смерть потерпілих та великі збитки в разі вчинення дорожньо-транспортних пригод. Вони розглядають справи щодо незначних порушень правил дорожнього руху, тобто ті, які в Україні вважаються адміністративними правопорушеннями.

При цьому розгляд справ може проводитися за скороченою процедурою, але тільки у випадках, коли особа, яка вчинила правопорушення, визнає свою вину і не заперечує проти розгляду справи у скороченому порядку.

Слід зазначити, що ніякі адміністративні органи Сполучених Штатів Америки не мають права розглядати справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями правил дорожнього руху, крім судів. Тобто державні органи не виконують квазісудові функції, як це визначено в українському законодавстві.

У США існують також адміністративні суди, які розглядають справи щодо широкого кола питань, але ці справи стосуються різних адміністративних правовідносин, наприклад, управління природними ресурсами, питання порушень прав і свобод з боку адміністративних органів, порушень у сфері охорони здоров'я і безпеки працівників та ін. справи в адміністративних судах у США розглядаються в більшості випадків одноособово. Сторони надають свої докази судді, який займається встановленням фактів, а потім приймає рішення.

Слід зазначити, що більшість справ розглядається у судах штатів, які мають загальну і спеціалізовану юрисдикцію. Суди спеціалізованої юрисдикції існують у більшості штатів. Вони вирішують спори особливого характеру. В основному це стосується цивільних справ, пов'язаних зі спадщиною, недієздатними, не-

повнолітніми та ін. У спеціалізованих судах також обов'язковим є присутність адвоката. Причому адвокати представляють дві сторони спору.

Ряд штатів має такі суди для розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху та порушення інших адміністративних правил.

В окремих штатах існують місцеві суди, які в більшості випадків називають судами магістратів. До компетенції місцевих судів належать в основному питання щодо вирішення спорів про земельні ділянки, дрібні порушення у сфері виплати податків, діяльності шкіл та ін.

Ми можемо провести паралель з діяльністю в Україні адміністративних комісій при виконках сільських, селищних та міських рад, проте діяльність згаданих комісій є значно меншою в Україні, ніж судів магістрату в США.

Слід зазначити, що згідно з американським законодавством основними завданнями судової системи в країні є захист від імені держави прав громадян, а також захист громадян від свавілля держави. Подібні аспекти задекларовані і в Конституції України, проте їх не дотримуються ні судова влада, ні виконавча влада, яка здійснює в більшості випадків квазісудові функції.

На нашу думку, слід розглянути і таке питання, як судовий прецедент, яке є базовим для системи загального або англосаксонського права. Якщо у Великобританії судовий прецедент є домінуючим у діяльності всіх судів, то в США ми не можемо говорити про головуючу роль прецеденту.

Це зумовлено тим, що, як вже зазначалося, в кожному штаті є своя конституція і свій кримінальний кодекс. При цьому в жодному зі штатів США немає кодексів про дрібні (адміністративні) правопорушення. Усі порушення, навіть дрібні порушення правил дорожнього руху, є злочинами і підлягають розгляду в судах відповідної компетенції.

Разом з тим в окремих штатах існують прецедентні норми, особливо в кримінальному праві.

Отже, в цілому судова система США своєрідна і відрізняється від інших судових систем

своїм різноманіттям. Для української судової системи можемо запропонувати сприйняття окремих положень судової системи США. На сучасному етапі такі положення будуть досить важливими, адже, як і в США, в Україні суди насамперед мають охороняти права громадян.

Щодо самих пропозицій, які аспекти діяльності судів США могли б використовуватися в Україні, найважливішими є:

1. Потрібно встановити таку законодавчу норму, яка в будь-якому судовому засіданні вимагатиме присутності захисника. В Україні на сьогодні в більшості випадків, коли розглядаються справи про адміністративні правопорушення, присутність захисника в законодавстві чітко не передбачена, тому найбільше порушень прав людини спостерігається в такому процесі.

2. Необхідно поставити питання про зменшення і поступове скасування квазісудових функцій адміністративних органів, особливо правоохоронних органів, адже при розгляді справ в адміністративних органах ніколи не присутні адвокати, що також дає великі можливості для корупційних порушень та порушень прав громадян.

3. За прикладом США, мабуть, необхідно вирішити питання про перетворення адміністративних комісій при виконкомах сільських, селищних та міських рад на спеціалізовані адміністративні суди місцевих органів влади, які б мали право розглядати справи про дрібні правопорушення: хуліганство, по-

рушення тиші, дрібні порушення правил дорожнього руху та ін.

Література

1. Вовк П. В. Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративних судах першої інстанції: Дис. канд. юрид. наук, спец. 12.00.07 / П. В. Вовк. — К., 2009. — 217 с.

2. Ілієв І. В. Судовий контроль за законністю актів органів місцевої виконавчої влади у Республіці Болгарії: Дис. канд. юрид. наук, спец. 12.00.07 / І. В. Ілієв. — К., 2001. — 233 с.

3. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції): Дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2002 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/6/352/6416.html>

4. Січкач В. О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект): Дис. ... канд. юрид. наук. — Ірпінь, 2007. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://adminpravo.com.ua/index.php/2010-04-13-14-05-13/50-2010-07-07-15-41-25/550-22.html>

5. Фарнсворт Е. А. Вступ до юридичної системи Сполучених Штатів Америки. — Осеана Паблікейшнз, 1983. — 145 с.

6. Ллувеллін К. Л. Система прецедентного права Америки. — University of Chicago, 1989. — 153 р.

7. Мідор Д. Д. Суди в Сполучених Штатах. — Міннесота: Вест Паблішінг Ко, 1991. — 85 с.

8. Судова система США. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.osvita.plaza.in.ua

В результаті проведеного короткого аналізу встановлено, що судова система США є досить складною, але окремі її положення можна використати в роботі судів в Україні. Особливо це стосується ролі адвокатів, квазісудових функцій адміністративних органів та діяльності адміністративних комісій.

В результате проведенного короткого анализа установлено, что судебная система США является довольно сложной, но ее отдельные положения могут быть использованы в работе судов Украины. Особенно это касается роли адвокатов, квази-судебных функций правоохранительных органов и деятельности административных комиссий.

At the result of short analyses it is determined that the court system of USA is rather complicated, but some provisions of it can be used in the work of the courts of Ukraine. Particularly it is concerning the role of the advocates, similar court functions of the law enforcement agencies and the activity of administrative commissions.

Надійшла 23 липня 2014 р.